

Szakember a színelőadásról

Ma már nincsenek zárt intézetek

A Kakukkfészek egy körhöz zárt elmeosztályán játszódik. Az egyik előadáson dr. Boncz Istvánnal találkoztam, akinek a témaszakmájába vág, tekintve, hogy a SZOTE Ideg-, Elmegyógyászati Klinikájának adjunktusa. Ekkor villant belém az ötlet: kifaggatom a szakembert a darab orvosi kérdéseiről. Ő azonban először nézői véleményt mondott.

— Igazán nagyszerű előadás volt. Gáti Oszkár ezért az alakításáért megérdemelné az Oscar-díjat! Véleményem szerint van olyan jó, mint a filmben Jack Nicholson.

— Gondolom Önöknek is van dolguk olyan betegekkel, akiket ebben a darabban láthatunk.

— Természetesen nálunk is vannak a darabbelihez hasonló betegek, de a gyógyítás körülményei egészen mások. A korszerű elmeorvosgyógyászatban nincsenek zárt osztályok. Nézzén körül: nálunk minden ajtó nyitva van, a betegek szabadon járhatnak. Az ötvenes évektől kezdtek alkalmazni a gyógyszeres kezelést, s ma már olyan korszerű és hatásos szerek állnak rendelkezésünkre, amelyek a bezárást szükségtelenné teszik. Az elmebetegeket a legrégebbi korokban szentként tisztelték. Aztán a középkorban kiközösítették őket, s csak egészen később kezdték kezelni ezeket a problémákat. A múlt században a terápiát jobbra abból állt, hogy leláncolták, s időnként vízzel leöntötték

őket. Ma a kezelés jóval kifinomultabb már.

— Alkalmaznak elektro-sokkot is?

— Nagyon ritkán, kivételesen indokolt esetben, de akkor is a gyógyulás érdekében, nem pedig megtorlásul, büntetésként. A kezelés lényege, hogy elektromos áram hatására egyfajta eszméletvesztéses állapot jön létre, de ez a beteg életét nem veszélyezteti, mert a feszültség igen alacsony.

— Fájdalmas ez a kezelés?

— Nem fájdalmas, és egyébként is altatva, elláztult izmokkal csinálják, így a betegnek nem marad róla emlékképe.

— És a lobotómia?

— A lobotómia lényege, hogy elvágják az agyban a homlokleányból a hátsó részbe, a talamuszba vezető idegpályákat. A homlokleányban van az akarat készítés, a gondolatirányítás, a szituációba való beilleszkedés, és az aktivitás központja. A műtét eredményeként a betegek „indítékszegények” lesznek, aktivitásuk csökken, életük voltaképpen a vegetatív működés szintjére esik vissza. Ezt az operációt egy Moniz nevű portugál agysebész csinálta először 1935-ben, agresszív skizofrén betegeknél, s a műtét eredményeképpen a páciens rendíthetetlen egykedvűségre zuhant. További 19 ember közül 7-nél ugyanezt tapasztalta. Néhány év alatt ezután hatalmas fölfutása volt a lobotómiának. Amerikában húsz év alatt 50 ezer ilyen műtétet

végeztek, a világ más részein 60 ezret. A lelkesedés csúcspontján, 1949-ben Moniz Nobel-díjat kapott. A módszer komoly kritikájának tekinthetjük azonban, hogy Monizot — néhány év múlva — egy olyan betege ölte meg — akin ilyen műtétet végeztek. En úgy tudtam, hogy ezt a módszert már jó régen nem alkalmazzák, ezért nem kis megdöbbenést okozott, mikor a közelmúltban értesültem arról, hogy nemrég az NDK-ban politikai megfontolásból így tettek ártalmatlanná ellenzéki embereket.

— Térjünk vissza a darab szereplőire. A Főnövér is mutat pathológiás tüneteket...

— Miss Ratched visszaél a csoportterápiával. Vajkál a betegek magánéletében, fenntartja és erősíti a szorongásukat, felelmeiket, a helyett, hogy próbálná megszüntetni azokat. Így akar uralkodni rajtuk. McMurphyvel szemben van bizonyos „szakmai féltékenysége” is. A pszichoterápia lényege: a lelkileg sérült embert lélektani módszerekkel gyógyítva visszavezetni a normális életbe. Murphynek ez sikerül, a Főnévnek nem.

— Szakmai szempontból hogyan értékeli az előadást?

— Valóban kritikus szakemberként ültem be, de a darab és az együttes játéka olyannyira magával ragadott, hogy mint laikus néző éltem végig a két felvonást. Úgy érzem, a színházi varázslat sikerült.

Márok Tamás

Az (v)álságos helyzet

Mecénás kerestetik

Még néhány évvel ezelőtt a könyvek árai elérhető távolságra voltak az olvasótól. Emlékszem, egy számomra oly fontos szerző munkáját pusztán három forint ötven fillérért vásároltam meg. Igaz, antikváriumban, de három-ötvenéért, ami a könyvben foglalt szellemi értékkel korántsem lehetett összehangban.

Manapság minden eddigénél kockázatosabb a könyvvásárlás. Új kiadókól óriási áron törtek be a könyvpiacra az eddig tiltott könyvek, amelyeknek nagy része sajnós, a pornó-, illetve a ponyvakategóriába tartozik. Az ilyen típusú könyvek árnövekedése szinte szükségszerűen vonta maga után a szépirodalmi művek árának emelkedését. Ezzel a vásárlók köre olyanra szűkült, hogy leginkább azok tévednek be a könyvesboltokba, akiknek egy szakkönyv megvételéből anyagi hasznát származik, vagy azok, akik ajándékozási szándékukat kívánják elütni egy-egy „súlyosabb” szépirodalmi művel. Hogy a kép így alakult, mutatja, hogy a sokat emlegetett válsághelyzet valóságos, és nem pusztán rémhír. De mi az, ami válságban van?

Pesszimistább körökben mindent az irodalom nyakába varrnak, vagy az olvasóra. Az olvasó válságát nem értem, ez

inkább valami fogalmi ballépés. Nem az olvasó, az átlagpolgár élete van válságban. Az már egy másik ügy, hogy az olvasók épp a polgárok közül kerülnek ki. Abban is kevéssé hiszek, hogy az utóbbi néhány évben a szellemi kapacitásunk csökkent volna. A másik feltételezést sem tartom lehetségesnek, miszerint az irodalom lenne válságban. Az irodalom mindig olyan amilyen, egyszerűen van. Lehetnek az irodalomnak, az irodalmi életnek nehezebb korszakai, ám válságról nem beszélhetünk, hisz a művek születnek, az írók, költők dolgoznak, bár lassan a megélhetés legszélén. Tehát ezeknek a fogalmaknak nincs válságvonzatuk.

Annál inkább a könyvkiadás gazdasági részének. Valahol itt van a kutya elásva. A kiadók pénzühiány miatt a tönk szélére sodródnak. Az ösztöndíjakat és egyéb támogatásokat többnyire nem a rászorulóknak kapják, hanem az egyébként is gazdaságosan működő kiadók, melyek a ponyvából és pornóból jó pénzt csinálnak. A helyzet valóban (v)álságos, ezen a területen is, ami persze nem azt jelenti, hogy vessük kútba a macskát. Inkább adjuk ki a jelszót: „Mecénás kerestetik!”

P. Sz.

Visszhang

Szabad tér... Szabad szólnom?

A felejthetetlen Tabi Lászlónak volt egy rovata a Népszabadságban: „Pardon egy percre...” En is csak egy perc türelmet kérek. Az október 9-i DM-ben megjelent egy ketős interjú, melynek riportalanyai Juhász Pál, a dr. Nikolényi Istvánt leváltó városi tanács osztályvezető-helyettese és a leváltott: dr. Nikolényi István, aki egy kérdésre válaszolva, a következőket közli: „Rendület van arról, hogy művészeti intézménynek csak szakirányú képzettséggel lehet valaki a vezetője. Ebben a városban pillanatnyilag egyetlen ember dolgozik művészeti intézményben vezetőként, akinek van ilyen képzettsége, úgy hívják, Korcsmáros György, és a színház főrendezője.”

„Pardon egy percre...” Jó húsz évvel ezelőtt áldott emlékü Vaszy Viktor igazgatóhoz berontott egy énekes, kikérve magának, hogy az ő fizetése miért kevesebb, mint Gregoré, amikor Gregornak nincs diplomája, neki pedig több is van. Vaszy (akinek nem volt „szakirányú képesítése”) azt felelte: „Jó, akkor küldje

be a színpadra énekelni a diplomáját!” Melleleg Tari János (szintén szakképzetlen!), az újjáéledő szabadtéri első igazgatója vette a bátorságot, hogy az amatőr Vaszyval együtt újjáteremtse a fesztivált Szegeden. Nekem — szégyellem — azóta sincs szakirányú képzettségem. Képzetlen maradtam — szakirányban. Ezzel a szak-képzetlenséggel vonszoló magam a pályán 27 éve. És ez csak az egyik szakképzetlenségem: az énekesi. Mert az opera-igazgatáshoz aztán végképp nincs semmilyen jogosítványom. Mit kell tenni a jogosítvány nélküli vezetővel? Ki kell szálítani az általa vezetett intézményből, és megfelelő — szakirányú képzettséggel rendelkező — vezetőt kell kinevezni a helyébe! En már 50 évesen túl öreg vagyok, hogy szakirányba képezem magam. Megmaradok örök amatőrnek!

Tisztelettel:

Gregor József,
szakképzetlen énekes és
szakirányú képesítés nélküli operaigazgató

Az oktatás időszerű kérdései

A tízezres taglétszámú PDSZ arról nevezetes, hogy szakmai konferenciákat szervez, következetes érdekvédelmi magatartást tanúsít. A nyugati szakemberek a közép-európai régió egyik legproffibb szervezetének tartják. Ezért a PDSZ a Független Tanárszakszervezetek Nemzetközi Szövetségének Kelet-Európából másodikként lehetett tagja. Egy amerikaiakkal (AFT) közösen rendezett konferencián kérdeztem Pokorni Zoltán ügyvivőt az oktatás aktuális problémáiról.

— A művelődési kormányzat több érdekvédelmi szervezettel is összeveszett: PDSZ (Pedagógusok Demokratikus Szakszervezete), FDSZ (Felsőoktatási Dolgozók Szakszervezete), OFESZ (Országos Felsőoktatási Érdekvédelmi Szövetség). Miben látja ennek okát?

— A csalódás mindenki-ben él, és általános Magyarországon. Mindenki azt hitte, hogy mikor véget ért a kommunista uralom Magyarországon, beköszönt a nemzeti megegyezés és a Kánaán. A lelke mélyén mindenki sejtette, hogy ez nem így lesz, és az oktatás területén sincs így. A kormányzó párt programjában

stratégiai ágazatnak nevezte az oktatást. Ez a párt az általa delegált államtitkárnőn keresztül ma a jelenlegi helyzet elfogadására tett kijelentést. Ez annál is sajnálatosabb, mert Beke Kata és a PDSZ szoros kapcsolata közismert, választmányi tagja, sőt, ügyvivője volt. Ez a viszony megromlott, mióta Beke Kata felemelkedett a politikai hierarchiában, a PDSZ pedig következetes szakszervezeti magatartást tanúsított. Mi sohasem pártszempontokat vettünk figyelembe, hanem mindig az oktatás és a tanárok érdekeit.

— Milyen más ellentétek merültek fel?

— Minek vagyunk ma tanúi? Egymásnak ellentmondó kijelentéseknek, amiből számonkér nem rokonszenves törekvés olvasható ki — egy recentralizáció, egy újraközponosítás. A művelődési miniszter és az államtitkárnő ezt úgy fogalmazta meg, hogy a múlt központilag elkövetett hibáit csak erős közponosítással lehet jövőtenni. Annak ellenére fogalmaztak így, hogy az MDF-programban és a kormányprogramban is az iskolák, oktatás decentralizációja szerepel.

— Ennek a formája lenne az iskolaszék.

— Az iskolaszék része volt ennek a programnak. Ma nagyon kevés ember tudja, hogy milyen iskolaszék fog kialakulni. Az önkormányzati törvény alapján az új helyhatóságoknak joguk van különböző bizottságokat — így oktatási bizottságokat is — létrehozni. Mj ezt követeljük. E bizottság három lábon állna: önkormányzati delegáltak, szülők, nevelők. Ez lenne a művelődési osztály alternatívája, azzal a különbséggel, hogy kollektív szakmai döntéshozói testületként működne, és nem államigazgatási apparátusként.

— Az oktatási bizottság és az iskolaszék miként esne egybe?

— Csak kisebb településeken esne egybe. Nagyobb városokban, mint Szeged, vagy Miskolc, lesz olyan iskolaszék, mely több iskolát irányít, és lesz olyan, amely egy intézmény köré szerveződik. Mi azt a verziót támogatjuk, hogy az igazgató valóban a tantestület első embere, és ne az államigazgatás utolsó láncszeme legyen.

Várnagy Tamás

Mesterbérletben mesterhegedűs

Ruha István koncertje

A Mesterbérlet-sorozat nyitókoncertjének vendégművésze a kolozsvári Ruha István volt. Az erdélyi zenei műhely sok tehetséget bocsátott már útjára. Növendékeinek szembetűnő vonása, hogy zseniális képességeiket természetes egyszerűséggel viselik. Ez jellemezte Ruha István, a világhírű hegedűművész felépését is.

A koncert bevezetéseként hallott Haydn C-dúr hegedűverseny kitűnő alkalom volt arra, hogy bemutassa előadója virtuozitását. A gyöngyöző futamok, a magas színvonalú technikai felkészültséget igénylő ketős fogások, a magas fekvésekben való játék rendkívüli nehézsége mind egy-egy próbatétel a mű interpretálásakor. Ruha István főlényes biztonságú játék, a lassú tétel csodálatos dallamíveinek, mély belső érzelmi tartalmának egyaránt éreztetett átéléssel való tolmácsolása azt érzékeltette, hogy egészen kivételes művészségűséget hallhatunk. Dicséretre méltó a Weiner Kamarazenekar kü-

lönösen e tételben tanúsított alkalmazkodó kísérlete. Mozart Simphonie Concertantjában Ruha István brácsaművészként meglepően finoman kezelte hangszert, szép lírai pillanatokkal ajándékozta meg a közönséget. A mű előadásában a szegedi Szecsódi Ferenc méltó partner volt virtuóz játékával. A zenekar e mű bemutatásakor túl vaskosan varázsolta elének a légiés Mozart-muzsikát.

A közönség fergetegezős ünneplésének jutalmául Ruha és Szecsódi Händel Paszagalja című művét játszotta el ráadásként. A hangverseny második részében a Weiner Kamarazenekar Weininger Richard vezényletével Csajkovszkij, Barber és Honegger műveit mutatta be.

Csajkovszkij B-dúr tétel vonózenekarra című kompozíciójában egyaránt éreztetett a jellegzetes orosz hangvétel, és az európai klasszikus hagyományok virtuóz eljáratása. A mű kifogyhatatlan dallamiségét, kissé melankolikus tül

fűtöttségét megfelelő érzelmességgel interpretálta a zenekar.

A Magyarországon ritkán hallható Barber volt az első amerikai zeneszerző, akinek művét Toscanini előadta. Adagiojának bemutatásakor a hibátlan formai felépítését áttört az áradó líraiság.

A koncert befejezéséért Honegger Preludium pastorale és fugetta című kompozíciója hangzott el. A modern muzsika nagyvonalú, újító szellemű alkotójának e művét a polifón játékosság, a kedves ötletesség, és a sodró dinamika teszi hatásossá. A közönség ráadását követelő ünneplése azt igazolta, hogy a Weininger Richard vezette zenekar nagyszerűen érzékeltette a mű legfontosabb vonásait.

A ráadásként előadott Britten Simple Symphony-nak pizzicatójával a Weiner Kamarazenekar jó felkészültségét, könnyed előadói stílusát, és nem utolsósorban kiváló humorérzékét bizonyította.

Gresó Erzsébet